

Emmi Venäläinen

18.5.2021

Dnro 001/81/2021

Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta
TuV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönnä 7.5.2021

VNS 1/2021 vp Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko

Akava kiittää tulevaisuusvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua koulutuspoliittisesta selonteosta. Asiakirjana koulutuspoliittinen selonteko on merkittävä. Myös Akava esitti tälle hallituskaudelle uuden osaamisstrategian laatimista. Suomalaista koulutusjärjestelmää kohtaavat jo lähivuosina monet haasteet, kuten väestörakenteen muutos, oppimiserot lasten ja nuorten välillä sekä koulutuksen saavutettavuus. Akava pitää erittäin tärkeänä, että suomalaisten koulutustason nostoon sitoudutaan selonteossa vahvasti.

Väestörakenteen muutos, väestön keskittyminen ja nuorten ikäluokkien kutistuminen asettavat merkittävää muutos- ja kustannuspainetta koko koulutusjärjestelmälle. Tämän muutoksen tunnistaminen ja uusien ratkaisujen hakeminen laadukkaaseen koulutuksen turvaamiseen on yksi tulevaisuuden tärkeimmistä koulutuspoliittisista kysymyksistä. Akava pitää tärkeänä myös sitä, että kun ikäluokat pienenevät, kohdentuu vapautuva resurssi uudelleen koulutukseen ja sivistykseen.

Suomen pärjäämisen ja tulevaisuuden osaamispääoman kasvattamisen sekä osaavan työvoiman saatavuuden näkökulmasta on myös se, miten koulutukseen suhtaudutaan ja miten sen pariin päästään. Akava pitää erittäin tärkeänä, että jatkuvan oppimisen, oppimaan oppimisen ja vahvojen perusvalmiuksien syntymiseen panostetaan nyt ja tulevaisuudessa. Tulevaisuudessa korostuvat erityisesti geneeriset taidot ja oppimaan oppiminen – jokaisella on oltava taidot, keinot ja mahdollisuudet oman osaamisensa päivittämiseen.

Lausunnon keskeinen sisältö:

- Koulutusjärjestelmän uudistumiselle ja koulutuksen korkean laadun turvaamiseksi on taattava riittävä rahoituspohja. Tässä muodossa koulutuspoliittinen selonteko ei muodosta riittävän selkeää kuvaa esitettyjen tavoitteiden vaatimasta taloudellisista resursseista.
- Akava kannattaa varhaiskasvatukselle sekä esi- ja perusopetukselle asetettuja tavoitteita. Yhtenäisen jatkumon luominen varhaiskasvatuksesta peruskoulun ensiluokille on tärkeä tavoite. Erityistä huomiota on kuitenkin kiinnitettävä oppimisen tuen sekä oppilashuollon resursseihin ja toimivuuteen.

- Toisen asteen koulutuksen on jatkossakin perustuttava duaalimalliin. Nyt selonteossa esitetyt uudistukset pyrkivät Akavan mielestä hälventämään lukion ja ammatillisen koulutuksen erityispiirteitä tavalla, joka ei ole tarkoituksenmukainen. Peruskoulun aikana syntyneitä oppimisvajeita ei voida paikata toisella asteella.
- Korkeakoulutuksessa Akava toivoo vahvaa sitoutumista sekä rahoitusta suomalaisten osaamis- ja koulutustason nostoon. Akavan mielestä korkeakoulutuksen digitalisaatiossa on otettava rohkeampia askelia ja verkostomaista yhteistyötä on lisättävä niin maan sisällä kuin kansainvälisesti.
- Tutkitun tiedon hyödyntäminen ja sen arvon tunnustaminen koulutuspoliittisessa selonteossa on erinomainen asia. Tieteen rahoituksen ja muiden edellytysten osalta selonteon tavoitteet jäävät kuitenkin vajaiksi. Hallituksen TKI-tiekartan toimeenpano yksin ei riitä TKI-toiminnan 4 prosentin BKT-tavoitteen saavuttamiseksi.

Riittävä rahoitus on uudistumisen edellytys

Suomalainen koulutusjärjestelmä ei uudistu halutulla tavalla, ellei koulutukseen osoiteta riittävää rahoitusta. Tällä hetkellä selonteko ei riittävällä tavalla kuvaa sitä, millä aiotut rahoitetaan. Jos asetetaan uusia velvoitteita ja tehtäviä, on ne myös pystyttävä rahoittamaan täysimääräisesti. Muuten on vaarana, että koulutuksen laatu heikkenee.

Jo tavoite koulutustason nostamisesta on mittava, eikä se toteudu ilman riittäviä taloudellisia panostuksia. Nykymuodossaan hallituksen eduskunnalle antama koulutuspoliittinen selonteko ei ota kyllin vahvasti kantaa sen puolesta, että riittävä rahoitustaso esitettyjen kehittämistoimien toteuttamiseksi turvataan.

Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus

Akava kannattaa ajatusta koulupolun alkupään lainsäädännön ja rahoitusjärjestelmien yhtenäisestä uudistamisesta. Tavoitteena tulee olla yhtenäisen, sujuvan koulupolun alkupään luominen varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Tavoitteena on oltava, ettei yksikään lapsi jää ilman riittäviä perustaitoja peruskoulussa. Koulutien alku on keskeinen vaihe jokaisen lapsen elämässä. Siihen on panostettava erityisellä huolella. Tässä työssä on jo saavutettu hyvät ensiaskeleet tuoreen varhaiskasvatuslain uudistuksen sekä kaksivuotisen esiopetuksen kokeilujen sekä laaditun selvityksen pohjalta.

Korkea laatu ja saavutettavuus ovat suomalaisen koulutusjärjestelmän tärkeimpiä ominaisuuksia. Akava kannattaa positiivisen erikoiskohtelun rahoituksen vakiinnuttamista ja koulutukselle asetettavia laatutavoitteita. Akava esittääkin, että vastaavanlaiset laatukriteerit laaditaan kaikille koulutusasteille. Kriteereihin on sitouduttava ja niille on luotava seurantamekanismit. Suomalaisten lasten kotitaustat ovat aiempaa

moninaisemmat. Myös lähtökohdat koulutielle ovat erilaisia. Jotta jokainen voi saavuttaa riittävän osaamisen ja koulutustason, tarvitaan oppimisen tueksi erityistä, kohdennettua tukea ja ohjausta. Yksilöllisyys ja jokaisen lapsen ja nuoren kohtaaminen yksilönä ovat keskeisiä tarpeita suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Perusopetuksen osalta Akava toivoo vahvempia tavoitteita ja toimenpiteitä oppimistulosten vahvistamisen ja oppimisen tuen osalta. Pidämme tärkeänä, että oppimisen tukeen sekä oppilas- ja opiskelijahuollon palveluihin panostetaan ja tuetaan kaikkien lasten ja nuorten oppimista sekä pärjäämistä.

Lukio ja ammatillinen koulutus

Suomalainen toisen asteen koulutus perustuu duaalimalliin, eli yleissivistävän lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen pohjalle. Molemmilla koulutussuunnilla on omat tarpeensa ja tarkoituksensa sekä yhteiskunnalliset tehtävänsä. Akava pitää toisen asteen koulutuksen duaalimallin säilyttämistä tärkeänä myös tulevaisuudessa. Toisen asteen koulutusta on kehitettävä oppijälhtöisesti siten, että pystymme vastaamaan laajasti erilaisiin yhteiskunnan osaamistarpeisiin.

Duaalimallista toisen asteen koulutuksessa ei pidä luopua, eikä kummankaan koulutusmuodon itsenäistä, omaleimaista asemaa tule heikentää. Yhteistyötä tulee tehdä molempien koulutusmuotojen omista, sivistyksellisistä ja koulutuksen laatuun liittyvistä lähtökohdista. Jos lainsäädäntöä muutetaan siten, että lukio- ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät voisivat yhdistyä niin hallinnollisesti kuin rahoituksen osalta, on kummankin koulutusmuodon tehtävien ja tavoitteiden kuitenkin säilyttävä ennallaan.

Akava korostaa, että molemmilla toisen asteen koulutusmuodoilla on jatkossakin oltava omat lakinsa ja omat tavoitteensa. On hyvä, että erilliset tehtävät todetaan suoraan myös selonteossa. Tavoitteiden osalta tämä toteamus näyttäytyy kuitenkin jossain määrin ristiriitaisena. Akava katsoo, että tämä ristiriita tulee selonteosta korjata. Eri koulutusmuotoja ei tule yhdistää organisatorisesti tai toiminnallisesti vain säästöjen vuoksi.

Sekä lukiolla että ammatillisella koulutuksella on oltava jatkossakin omat opetussuunnitelmansa ja tutkinnoilla omat, erilliset perusteet. Selonteossa esitetään lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen raja-aitojen madaltamista ja koulutusmuotojen eroihin liittyvien mielikuvien vaikutusten vähentämistä. Akava katsoo, että paras tapa parantaa kummankin koulutusmuodon vetovoimaa ja myönteisiä mielikuvia on panostaa niiden laatuun ja saavutettavuuteen.

Toinen aste ei ole oikea paikka paikata aiemmin syntyneitä oppimisvajetta. Katseet on näiltä osin käännettävä vahvemmin peruskouluun ja oppimisen tukemiseen siellä. Toisen asteen

opetussuunnitelmien on säilyttävä jatkossakin erillisinä. Yhteistyötä ja liikkuvuutta voi ja kannattaa lisätä siellä, missä se on taloudellisesti ja koulutuksen laadun näkökulmasta järkevää.

Korkeakoulutus

Selonteossa asetettu tavoite siitä, että Suomi on uuden tiedon ja osaamisen tuottamisessa edelläkävijä on Akavan mielestä oikea ja tärkeä. Valitettavasti asetetut tavoitteet ja visio siitä, kuinka tämä tavoite saavutetaan, jää selonteossa epäselväksi. Korkeakoulutuksen osalta maailma muuttuu nopeasti. Mennyt vuosi ja laajamittaiseen etäopetukseen siirtyminen osoitti myös sen, kuinka nopeasti korkeakoulutuksen, erityisesti opetuksen tavat ja perusteet voivat muuttua. Selonteko ei tässä muodossa riittävällä tavalla aseta tavoitteita jo tapahtuneen muutoksen edistämiseksi ja parhaiden käytäntöjen jatkojalostamiseksi. Jo lyhyellä aikavälillä ja nykyajassa tapahtuvia muutoksia on määritelty tapahtuviksi vasta seuraavan vuosikymmenen aikana.

Korkeakoulujen digitaalisen palveluympäristön määräaika on selonteossa asetettu vuoteen 2030. Akava pitää tätä tavoitetta riittämättömänä. Digitalisaatiota ja verkostomaista yhteistyötä on edistettävä rohkein askelin jo nyt. Koronavirus ajoi korkeakoulut maailmanlaajuisesti ennennäkemättömään digiloikkaan. Tästä loikasta on otettava irti kaikki mahdollinen oppi. Akava pitää myös tärkeänä, ettei korkeakoulujen käsiä liiaksi sidota vain yhteen digitaaliseen palveluympäristöön, vaan niille annetaan tilaa ja mahdollisuuksia luoda uusia toimintatapoja omista lähtökohdistaan, yhteistyössä muiden korkeakouluympäristöjen maailman kanssa.

Selonteossa mainitun palvelujärjestelmän ei tule tarkoittaa vain uuden virtuaalikorkeakoulun perustamista, vaan aitoa, jo olemassa olevien koulutusinstituutioiden ja -organisaatioiden yhteistyöstä lähtevää toimintaa, jota olemme jo tänä vuonna saaneet nähdä esimerkiksi avoimien korkeakouluopintojen tarjonnan osalta. Kehittämistyössä ja uuden palveluympäristön luomisessa tulee ottaa huomioon myös jo olemassa olevien hyvien rakenteiden ja mallien olemassaolo. Pyörää ei tarvitse keksiä uudestaan, eikä kaikkia pakottaa saman muotin alle.

Akava haluaa edistää korkeakoulu-, kaupunki- ja valtiorajat ylittävän yhteistyön syntymistä niin opetuksessa kuin tutkimuksessakin. Myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välistä yhteistyötä on ylläpidettävä ja hyvistä käytännöistä otettava opiksi. Duaalimalli on kuitenkin perusteltu myös korkea-asteella ja Akava pitääkin tärkeänä sitä, että sekä yliopisto- että ammattikorkeakoulutusta kehitetään jatkossakin niiden omista lähtökohdistaan.

Digitalisaation mahdollisuudet tulee valjastaa oppimisen, joustavuuden ja uuden tiedon luomisen hyväksi. Myös korkeakoulujen rahoitusjärjestelmää on uudistettava siten, että se kannustaa avaamaan

koulutustarjontaansa mahdollisimman laajasti myös muille kuin omille tutkinto-opiskelijoilleen sekä järjestämään opetusta yhteistyössä muiden korkeakoulujen kesken, Suomessa ja ulkomailla. Selonteko ei nykymuodossaan ota riittävällä tavalla kantaa siihen, millaista tiedollista ja taloudellista pohjaa tämän mittakaavan muutokset tuekseen tarvitsevat.

Akava pitää valitettavana korkeakoulutuksen laadun ja kansainvälisen kilpailukyvyn vähäistä käsittelyä selontekoluonnoksessa. Tavoitepuolella asetetaan runsaasti toiveita digitalisaation ja sen hyödyntämisen varaan. Tämä ei tapahdu itsestään, vaan hyvän kehityksen varmistamiseksi ja korkean laadun tuottamiseksi korkeakoulutuksen rahoituksen on oltava vakaata ja ennakoitavaa. Nopean muutoksen vaatimaa systeemistä ja rakenteellista uudistumista selontekoluonnos ei tällaisenaan riitä käsittelemään.

Henkilöstön hyvinvoinnin ja työelämän näkökulma jää korkeakoulujen osalta valitettavan ohueksi. Selonteossa olisi syytä huomioida myös se, kuinka työurista tutkimus- ja koulutussektorilla tehtäisiin houkuttelevampia. Akava esittääkin, että selontekoon lisätään korkeakouluvisiossa asetettu tavoite siitä, että 2030 mennessä korkeakoulut ovat Suomen parhaita työpaikkoja. Tämä tavoite ei ole vanhentunut.

Tiede ja tutkittu tieto

Tutkittuun tietoon panostaminen, ennakoitavan rahoituksen varmistaminen ja tutkijoiden työn turvaaminen ovat tärkeitä tavoitteita ja Suomen menestyksen kannalta välttämättömiä. Tieteen vapaus ja tieteen tekemisen edellytykset on turvattava. Uusien rahoituskanavien löytäminen ja luominen ei saa jäädä vain korkeakoulujen omalle vastuulle. Kannustimia ja uuteen kasvuun panostavaa rahoitusta on löydettävä myös julkiselta puolelta.

Pidämme tärkeänä, että korkeakouluille luodaan koulutus-, tutkimus- ja innovaatiomyönteinen toimintaympäristö, jossa eri alojen asiantuntijat voivat hyvillä toimintaedellytyksillä tehdä ja jalostaa uutta tietoa. Korkeakoulujen ja yritysten välistä TKI-yhteistyötä on lisättävä ja sekä julkisen että yksityisen TKI-rahoituksen määrää tuntuvasti lisättävä. Akava ehdottaa myös vahvempaa tavoitetilaa ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan volyymin kasvattamiseksi ja toiminnan rahoittamiseksi. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta on myös ammattikorkeakoulujen lakisääteinen tehtävä ja niiden tekemällä työllä sekä yhteistyöllä yritysten kanssa on mahdollista saavuttaa paitsi taloudellista, myös laajempaa yhteiskunnallista hyötyä. Emme saa hukata tätä mahdollisuutta.

Akava pitää hyvänä, että tutkitun tiedon arvostus ja hyödyntäminen on nostettu tavoitteeksi. Tätä tavoitetta olisi mahdollista edistää myös muun muassa edistämällä tutkijakoulutuksen saaneiden työllistymistä työelämän eri sektoreille.

Valitettavasti tiedettä ja tutkimusta koskeva osuus jää varsinaisten tavoitteiden osalta vajaaksi. Mikäli selonteossa on tavoitteena ja tarkoituksena käsitellä kokonaisvaltaisesti koko koulutusjärjestelmää, soisi tutkimukselle tavoitepuolella myös voimakkaamman painoarvon. Tässä erityisesti tieteen rahoituksen turvaaminen ja ennakoitava, nousujohteinen kehitys ovat keskeisiä. Pelkkä TKI-tiekartan tavoitteiden täyttäminen ei esimerkiksi riitä TKI-toiminnan 4% BKT-tason saavuttamiseksi. Tutkitun tiedon hyödyntäminen, korkeakoulujen laaja-alainen yhteistyö, tieteen vapaus ja riittävä rahoitus ovat asioita, josta emme saa tinkiä.

Jatkuva oppiminen

Jatkuvan oppimisen edistäminen edellyttää uuden luomista: rakenteiden tarkastelua ja koulutuksen saavutettavuuden kehittämistä. On luotava palveluita, joiden avulla ihmiset löytävät nykyistä paremmin koulutustarjonnan ja tunnistavat osaamistarpeensa. Siksi on hyvä, että selonteossa jatkuvan oppimisen digitaalisen palvelujärjestelmän käyttöönotto on aikataulutettu vuodelle 2024. Vuoteen 2030 odottaminen hukkaisi monta kallisarvoista vuotta. On myös hyvä, että jatkuvan oppimisen ohella nostetaan sen osalta välttämätöntä elinikäisen ohjauksen kehittämistä.

Selontekoon nostettu toimenpidevalikoima liikkuu ylätasolla. Toimenpiteitä olisi voinut avata selonteossa konkreettisemminkin. Esimerkiksi on erikoista, että samaan aikaan kun eduskunnalle ollaan tuomassa hallituksen esitystä jatkuvan oppimisen palvelukeskuksen perustamisesta, selonteossa on siihen liittyen yleisluontoinen viittaus ”pysyvien rakenteiden luomisesta”.

On tärkeää, että myös korkeasti koulutetuille on osaamisen kehittämisen ja ohjauksen palveluita sekä mahdollisuuksia osallistua koulutukseen. Jatkuvan oppimisen tarjonnan lisääminen on tarpeellista. Sen ei voi kuitenkaan perustua rahoitusmallin sisäisten painotusten muuttamiseen, vaan tarjonnan lisäämiseen tarvitaan myös uutta rahoitusta.

On hyvä, että myös tutkintoon johtavaan koulutukseen osallistumista nostetaan esiin korostamalla tavoitteena aikuisten tutkinto-osuuksien kasvua. Akava muistuttaa, etteivät kaikki jatkuvan oppimisen tarpeet liity nykyisissä työtehtävissä kehittymiseen. Työelämän muuttuessa ihmisillä

Emmi Venäläinen

18.5.2021

Dnro 001/81/2021

on oltava jatkossakin mahdollisuus alanvaihtoon kouluttautumalla uuteen ammattiin, vaikka se edellyttäisi uuden korkeakoulutukinnon suorittamista.

Akava ry:n puolesta

Emmi Venäläinen
johtava asiantuntija